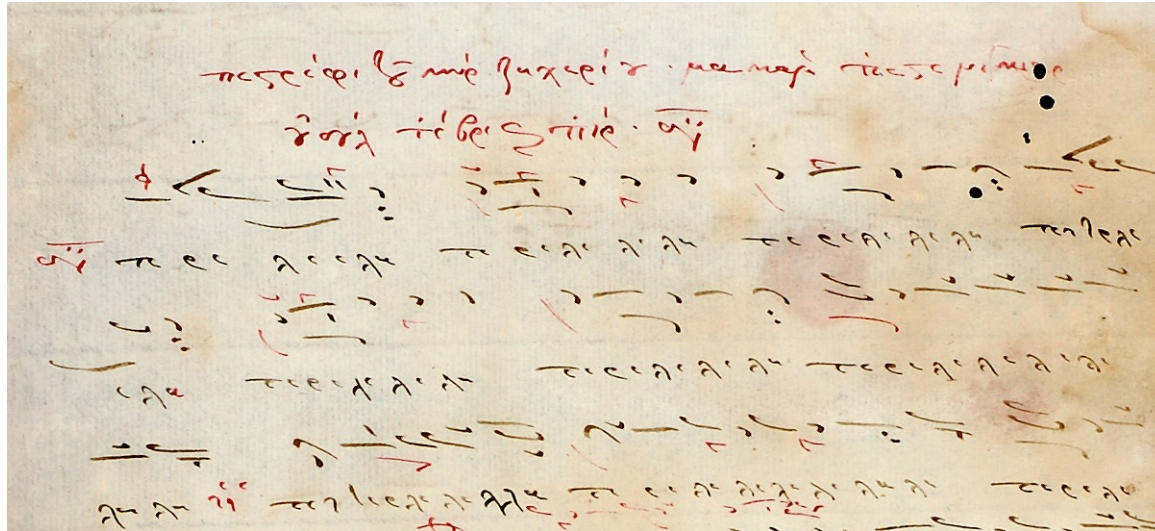

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Τμήμα Μουσικών Σπουδών

ΛΟΓΙΑ ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Λόγια μουσική της Πόλης:
Οργανικά Είδη

Διδάσκων: Κυριάκος Καλαϊτζίδης

A. Είδη της μουσικής της οθωμανικής αυλής

Οργανικά είδη

Πεσρέφι
Σαζ Σεμάι
Ταξίμι
(Σεγίρ)

Φωνητικά είδη

Κιάρι
Μπεστές
Αγίρ Σεμάι
Γιουρούκ Σεμάι
Σαρκί

B. Φαναριώτικα τραγούδια

Τα είδη της οθωμανικής αυλής εκτελούνταν σε μία ακολουθία κομματιών που επεκράτησε να λέγεται **φασίλ**.

Το φασίλ έλκει την καταγωγή του από την αραβική νούμπα και αποτελεί μία μακροφόρμα όπου τα κομμάτια εκτελούνται με μία ορισμένη διαδοχική σειρά ανά είδος, με ενοποιητικό στοιχείο πάντα το κοινό μακάμι.

Η διάταξη έργων είναι ενδεικτική και επιδέχεται πολλές παραλλαγές με προσθέσεις ή αφαιρέσεις ειδών.

Τυπική διαδοχή σε ένα φασίλ όπως διαμορφώθηκε στα μέσα του 10^{ου} αι.:

Ταξίμι

Πεσρέφι

Ταξίμι

Ένας ή δύο Μπεστέδες

Ταξίμι

Αγίρ Σεμάι

Ταξίμι

Γιουρούκ Σεμάι

Ένα, δύο ή και περισσότερα Σαρκιά

Σαζ Σεμάι

Πεσρέφι

Το πεσρέφι είναι οργανικό είδος που έχει τον χαρακτήρα εισαγωγής στην ενότητα ταξιμιών και φωνητικών και οργανικών συνθέσεων στο ίδιο συνήθως μακάμι που φέρει το όνομα φασίλ. Η λέξη πεσρέφι προέρχεται από την περσική γλώσσα (Pîshrow) και η ετυμολογία της προδίδει και τον λειτουργικό του ρόλο στη μακροφόρμα του φασίλ: «πάει πριν», «προηγείται».

Ο ρυθμικός του κύκλος είναι κατά παράδοση εκτεταμένος: 16/σημος, 20/σημος, 24/σημος, 28/σημος, 32/σημος κ.ά. μέχρι και 64/σημος.

Από τον 18^ο αι. οπότε εμφανίζεται μέχρι και τα τέλη του 19^{ου} αι, το πεσρέφι αποτέλεσε την κορωνίδα της οργανικής μουσικής δημιουργίας.

Φαινόμενο ονοματοδοσίας όπως και στο είδος των Κρατημάτων της Ψαλτικής Τέχνης.

Ενδεικτικά ονόματα Πεσρεφιών:

Ασίκ [Aşık] (Εραστής), Γριτσάνη 3, 150r.

Γαμζεκιάρ [Gamze-kâr] (Υπεροπτική ματιά), Γριτσάνη 3, 251v.

Γγελικντζίκ [Gelincik] (Μικρή νύφη), ΒΚΨ (ντοσιέ) 60, 32v.

Γγιουλιστάν [Gülistan] (Τριανταφυλλόκηπος), Γριτσάνη 3, 148v.

Γκιούλ τέβρι [Gül Devri] (Ο καιρός των ρόδων), Γριτσάνη 3, 235v.

Κιοχ παρέ [Küh-pāre] (Βουνό), Γριτσάνη 3, 23v.

Ρουχπάν [Rouhran] (Οι μοναχοί), Γριτσάνη 3, 60v.

Σαλιντζάκ [Salincak] (Η ταλάντευση), ΒΚΨ (ντοσιέ) 60, 45r.

Σοϊλού [Soylu] (Μεγαλοπρεπής, Αριστοκρατικός), Γριτσάνη 3, 238v.

Σουκιουφεζάρ [Şükûfezâr] (Κήπος σε ανθοφορία), ΒΚΨ (ντοσιέ) 60, 39v.

Σούπχου σαχάρ [Subh-i Sahar] (Χαραυγή), Γριτσάνη 3, 189v.

Τουρνά [Turna] (Γερανός, Ερωδιός), ΒΚΨ (ντοσιέ) 60, 22v.

Η δομή του πεσρεφίου όπως έχει διαμορφωθεί από τα τέλη του 1η΄ αι. μέχρι τις μέρες μας είναι τετραμερής:

1^{ος} Χανές → Τεσλίμ

2^{ος} Χανές → Τεσλίμ

3^{ος} Χανές → Τεσλίμ

4^{ος} Χανές → Τεσλίμ

Παλαιότερη δομή / ονομασίες μερών:

Σερ (κεφαλή) χανές → Μυλαζιμές

Ορτά (μεσαίος) χανές → Μυλαζιμές

Μιάν χανές → Μυλαζιμές

Σον (τελευταίος) χανές → Μυλαζιμές

Βλ. επίσης και Χανέ-ι σανί και Χανέ σαλίζ.

Μεγάλη συχνότητα τριμερών πεσρεφιών.

Καταγραφή και αναλυτική περιγραφή πεσρεφίου από τον Γρηγόριο Πρωτοψάλτη στο χφ ΒΚΨ 2/59^α

[Μπεγιατί Πεστρέφι, Tanbûrî Isak Fresco-Romano, ήχος δ', νταρμπί φετίχ]

1r   Πεστρέφι καλούμενον μπεγιατί συνετέθη παρά του Ισάκη. Μπεγιατί άρχεται εκ του τετάρτου ήχου και η τελύωοσίς του γίναιτε εις το ανέανες και αντί του έβιτζ πατί εις το ατζέμ μερικαίς φοραίς πατί έβιτζ και τίθεται η φορά του νεανές (δίδει φθορά) δια να ηξεύρομαι πότε ατζέμ και πότε έβιτζ έχει να γίνει το παρόν πεσρέφι ανακατόνι και χιουζάμι όταν υδίσ εις τον νεβά τη φορά του νεανές τότε είναι χιουζάμι κάμνη και αραπάνι με την ίδιαν φθοράν πλην βάζομαι εις το γκερδανιέ νενανώ (δίδει φθορά) [...] Ιδού λοιπόν το μπεγιατί.

Αυτό το πεστρέφι όμος τελιόνι εις το νεάγιε [...] ο πρώτος χανές λέγεται σερ χανές ο δεύτερος λέγεται μιλαζιμές ο τρίτος λέγετε ορτά χανές ο τέταρτος χανές ονομάζετε ζέϊλι ο οποίος τελιόνι εις το άγια και ο ///// ούτος χανές λέγετε σον χανές. Το πεστρέφι οπού είναι το ουσούλι του ζαρπουφετίχι πρέπει να είναι πέντε χανέδες [...] το πεστρέφι όντας ζαρπουφετίχι το ουσούλι του είναι χανέδες πέντε προς τούτοις το ουσούλι αυτό έχει 44 ζάρπια ο κάθε χανές λιπόν είναι ένα ουσουλούκι και είναι από σαράντα τέσσαρα μονά κτυπίματα διλαδί ζάρπια.

1v Χανές δεύτερος ο λεγόμενος μιλιαζιμές, [ήχος] πλ. δ' Τερελελελε

2r Και πάλιν ο μιλιαζιμές έως ετούτο το σιμείον (sic) όπου έχει το νεάγιο και ύστερον το τεσλίμι γίνεται ανεβένοντας εις το έβιτζ και τελιόνι εις το νεβά διά να έμβι εις τον ορτά χανέ με ισπιτάι καλόν επειδή άρχεται ο ορτά χανές εκ του γκερντανιέ ιδού λοιπόν πως τελιόνει ανεβένεις από το ραστ εις το έβιτζ ούτος

[ήχος] πλ. δ' Τερελελελε

Και πάλιν ορτά χανές και εις το τέλος καθώς είναι μ/ τα κόκινα με ταις δύο μόνον και τελειώνει ραστ ιδού και ο τέταρτος χανές διλαδί το ζέϊλι ο οπίος άρχεται εκ του μπουσελίκ (συνεχίζει στην επόμενη σελίδα)

2v Ιστέον ο παρόν χανές άρχεται εκ του μπουσελίκ και δουλεύεται ούτως μπουσελίκ τζαργκιάχ νεβά και χιουζάμ έως εκεί όπου ίστατε η φθορά του (πλ. β') επάνω εις τα τρία ίσα όπου είναι εις το μπερδέ του τζαργκιάχ ύστερον γίνεται το χιουσεϊνί κι ανεβάζοντας την φθοράν και δουλεύετε και αυτό ούτος χιουσεϊνί ατζέμ Χησάρ μέχρι της μαρτυρίας ετούτης (....) διλαδί εις μεν το μέτρος άνανες εις δε το μέλος νεανές και ύστερον πάλι με τη φθοράν του (γ') οπού είναι έμπροσθεν της μαρτυρίας διλαδί με του ατζεμιού τον μπερδέ εμβένει εις την τάξιν του διλαδί το μπεγιατί

[ήχος] πλ. δ' Τερελελελε

Χανές ε' ο και τελευταίος όστις άρχεται χιουζάμ Τεμπιριλελελε

3r Ο κάθε χανές καθώς είναι γεγραμμένος από δύο φοραίς (sic)

Ζείλ

Ζείλ (zeyl) σημαίνει κατά κυριολεξία «προσάρτημα». Από τις συλλογές των Bobowski και Καντεμίρη γνωρίζουμε ότι εμφανίζεται στη δομή των πεσρεφιών καθ' όλη τη διάρκεια του 13' αι. Από τις καταγραφές του Πέτρου και του Γρηγορίου προκύπτει ότι υφίσταται μέχρι και τις αρχές του 10' αι.

Το Ζείλ εκτελούνταν μετά τον δεύτερο χανέ χωρίς τη μεσολάβηση του Μυλαζιμέ, που παιζόταν μετά από αυτό.

Από την περιγραφή του πεσρεφιού συνάγεται η εξής μορφή:

Σερ χανές → Μυλαζιμές

Ορτά χανές

Ζείλ → Μυλαζιμές

Σον χανές → Μυλαζιμές

Το παλαιότερο πεσρέφι που περιλαμβάνει ζείλ είναι το “Kūh-pāre” Πεσρέφι του Ağa Mu'min (Γριτσάνη 3, 23v).

Τερκίπι

Στις καταγραφές πεσρεφιών, πολύ συχνά η υποδιαίρεση των χανέδων ενός πεσρεφίου ή ενός οργανικού Σεμαγιού σε μικρότερες δομικές μονάδες φέρει την ονομασία «τερκίπι»:

Γριτσάνη 3, 109v του Καντεμίρι, μακάμ σεγκιάχ, ουσουλές περεφσάν. μιλαζιμές, τερκίπι β', ορτά χανές, είτα το σερ χανέ. έπειτα τον μιλαζιμέ, το δεύτερο τερκίπι του ορτά χανέ είναι όπισθεν, σον χανές, β', β' τερκίπι, πρώτα τον σερ χανέ είτα τον μιλαζιμέ, το δεύτερο τερκίπι του ορτά χανέ, πάλιν.

Γριτσάνη 3, 84r μαχούρ ταταρχάν, ουσούλ τουγιέκ. είτα ο μιλαζιμές, τερκίπι β', ορτά χανές, τερκίπι β', είτα ο μιλαζιμές, σον χανές, τερκίπι β', είτα ο μιλαζιμές.

ΒΚΨ (ντοσιέ) 60, 3r Το ντουγκιάχ ντέβρι κεμπέρ από ντουγκιάχ, ο μουλαζουμές από ντουγκιάχ, Τερκίπι β', ορτά χανές από ραστ, Τερκίπι β' από σεχνάζ και χιτζάζ, ο σον χανές από ζιργκιουλέ με μποσελήκ.

Στο πεσρέφι **Χιτζάζ νέβ κισλιάτ φαχτέ του Τζώρτζη** (Γριτσάνη 3, 191v) το τερκίπι εμφανίζει έτσι και τις δύο έννοιες ταυτόχρονα: και του σώματος τροπικότητας και της δομικής μονάδας ενός πεσρεφίου:

191v   μακάμ χιτζάζ, ουστά τζιόρτζινιν, πεσρέφ νεβ κισλιάτ, ουσουλές φαχτέ. μιλαζιμές τουγκιάχ, β´, γ´ μουχαγιέρ, δ´ κιουρδί, τερκίπι ε´ πουσελίκ, τερκίπι στ´ μουπερκά, τερκίπι ζ´ ισφαχάν, τερκίπι η´ χουσεϊνί, τερκίπι θ´ ασιράν, τεσλίμι, ορτά χανές, τερκίπι β´, πάλιν και το δίδει εις το έβιτζ (μαρτυρία 7φωνίας) τερκίπι τρίτον, τερκίπι δ´, τερκίπι ε´ αράκ, τερκίπι στ´ πεστενιγγιάρ, τερκίπι ζ´ ραχατουλελβά, τεσλίμ δις είτα το δίδει εις το τζαργκιάχ και αρχίζει ή ο μιλαζιμές ή ο ορτά χανές και τελειώνει.

195v   στον χαν[νές] σαπάς, τερκίπι β´ ουσάκ, τερκίπι γ´ μαγέ, τερκίπι δ´ μακάμ μουσταάρ, τερκίπι ε´ μακάμ χουζάμ, τερκίπι στ´ μακάμ πεγιατί, τερκίπι ζ´ μακάμ ατζέμ, τερκίπι η´ ατζέμ ασιράν, τερκίπι θ´ ραστ, τερκίπι ι´ ραχαβί, τερκίπι ια´ μακάμ νιγρίζ, τερκίπι ιβ´ μακάμ νιχαβέντ, τερκίπι ιγ´ νισαμπούρ, τερκίπι ιδ´ πεντζουγκιάχ, τερκίπι ιε´ μαχούρ, τερκίπι ιστ´, τερκίπι ιζ´ ταχίρ, τερκίπι ιη´ γγερτανιέ, τερκίπι ιθ´ αρεζπάρ, τερκίπι κ´ νεβά, τερκίπι κα´ νουχούφτ, τεσλίμι, είτα τον μιλαζιμέ.

Εμφανίζει συνεπώς την εξής δομή:

- Σερ χανές σε μακάμ χιτζάζ, αποτελούμενος από δύο τερκίπια (τα οποία δεν χαρακτηρίζονται)
- Μυλαζιμές, αποτελούμενος από εννέα τερκίπια και ένα τεσλίμι σε οκτώ διαφορετικά μακάμια
- Ορτά χανές, αποτελούμενος από επτά τερκίπια και ένα τεσλίμι σε τέσσερα διαφορετικά μακάμια
- Μυλαζιμές (απροσδιόριστη μορφή)
- Σον χανές, αποτελούμενος από είκοσι τερκίπια και ένα τεσλίμι σε είκοσι διαφορετικά μακάμια
- Μυλαζιμές (απροσδιόριστη μορφή)

Τεσλίμ

Ο όρος τεσλίμ (teslîm = κατάληξη) στις αρχές του 10^{ου} αι. αντικατέστησε τον όρο μυλαζιμέ για να περιγράψει το μέρος του πεσρεφιού ή του σεμαγιού που είχε τη λειτουργία της Υπακοής (ritornello). Κατά τον 13^ο και 14^ο αι. τα τερκίπια ενός χανέ ή του μυλαζιμέ κατέληγαν με μία ιδιαίτερη μελωδική γραμμή, μία μακρά καταληκτική φράση. Το τεσλίμ δηλαδή είχε το ρόλο του κλεισίματος, της κατάληξης, των τερκιπιών ενός μέρους.

Ντεγισμέ (Değişme = μεταβολή, παραλλαγή)

Το φαινόμενο της μεταβολής του ρυθμικού κύκλου στα διάφορα μέρη ενός πεσρεφιού.

(Σερ χανές) / τουγιέκ
Μιλαζιμές / τζεμπέρ
Ορτά χανές / φαχτέ
Σον χανές / περεφσάν

Σερ χανές χαφήφ
Μουλαζ[ουμές] σακήλ
Ορτά χανές χαβί
Σον νταρμπτί φετίχ

Η κίνηση σε άλλα μακάμια συνήθως στον τρίτο χανέ ή/και τέταρτο χανέ.

Ναζιρέ

Το Ναζιρέ (Nazîre = μίμηση) έχει πια εξαφανισθεί από τη σύγχρονη μουσική ορολογία. Η προέλευσή του είναι από τη λογοτεχνία και αναφέρεται στις «παράλληλες» συνθέσεις.

Στη μουσική ο όρος σήμαινε τη μέθοδο σύνθεσης ενός νέου πεσρεφιού βασισμένου σε ένα άλλο παλαιότερο πεσρέφι. Σε ορισμένες περιπτώσεις μάλιστα, το *ναζιρέ* αναγνώριζε το παλαιότερο αρχικό πεσρέφι σε ορισμένα μέρη του σερ χανέ ή του μυλαζιμέ, ωστόσο δεν θεωρούνταν απομίμηση, αλλά νέα σύνθεση.

Οι συνθέτες του ναζιρέ ήταν σε ορισμένες περιπτώσεις εμπνευσμένοι από παλαιότερα κομμάτια, αλλά αυτό δεν σήμαινε ότι αντέγραφαν ή διασκεύαζαν μέρη από τα παλαιότερα πεσρέφια στις δικές τους συνθέσεις

Ιράκ ναζιρεσί [Πεσρέφι] Seyf el-Misrî, ήχος βαρύς, δουγιέκ, Ζακύνθου 3, 61v. → Το πρωτότυπο είναι το Ιράκ δουγιέκ του Seyf el-Misrî, Καντεμίρη, φφ. 21-22, έργο 34.

Χουσεϊνί γαμζεκιάρ ναζιρεσί Πεσρέφι [Αδήλου], [ήχος ήχος πλ. α΄], δουγιέκ, Γριτσάνη 3, 251v. → Το πρωτότυπο είναι το Χουσεϊνί γαμζεκιάρ ναζιρεσί αδήλου συνθέτη, Καντεμίρη, φφ. 178-179, έργο 327.

Χουσεϊνί σουκουφεζάρ ναζιρεσί [Πεσρέφι] [Αδήλου], [ήχος πλ. α΄], δουγιέκ, ΒΚΨ (ντοσιέ) 60, 39v. → Το πρωτότυπο είναι το Χουσεϊνί σουκουφεζάρ ναζιρεσί του Hasan Can, Καντεμίρη, φ. 16, έργο 25.

Μουχαγιέρ Πεσρέφι [Osmân Dede], ήχος πλ. α΄⁷, ντεβρί κεμπίρ, ΒΚΨ 2/59α, 4r. → Το πρωτότυπο είναι πιθανόν το Σουμπουλέ ντεβρί κεμπίρ πεσρέφι του Κεμανί Μουσταφά Αγά, Bobowski φ 284.

Κούλι κουλιγιάτ

Το Κούλι κουλιγιάτ (Küll-i külliyât = επιτομή) ή Φιχρίστ (Fihrist = index, ευρετήριο) πεσρέφι προέρχεται από ένα μεσαιωνικό περσικό φωνητικό είδος, το Kolliyât, και συνδέεται με το ομώνυμο ταξίμι που ξεκινάει από ένα μακάμι, περνάει από πολλά άλλα με πολύ ταιριαστό και αρμονικό τρόπο και επιστρέφει πάλι στο αρχικό με καθαρά παιδαγωγικό χαρακτήρα.

Η λειτουργία αυτού του τύπου πεσρεφίου ήταν η παρουσίαση ολόκληρου του συστήματος των μακαμιών και η δομή του ήταν θεαματικά διαφορετική από τα συνήθη πεσρέφια με κάθε τερκίπι σε διαφορετικό μακάμι από το άλλο.

Το Κούλι κουλιγιάτ καθώς και το διδακτικό των μακαμιών στιχούργημα Μακαμλάρ Κιαρί συνδέονται με τις Μεθόδους Εκκλησιαστικής Μουσικής

Καραμπατάκ

Η λέξη *καραμπατάκ* [karabatak] σημαίνει κατά κυριολεξία «κορμοράνος». Το γεγονός αυτό δημιουργεί αρχικά την εντύπωση ότι πρόκειται για όνομα πεσρεφιού σαν κι αυτά που εξετάσθηκαν παραπάνω.

Στη μουσική ορολογία ωστόσο δηλώνει ένα ιδιαίτερο εκτελεστικό χαρακτηριστικό ενός πεσρεφιού ή σεμαγιού:

Κάποιοι χανές, συνήθως ο τρίτος, εκτελούνταν μόνο από ένα - δύο όργανα δημιουργώντας έτσι μία εναλλαγή στη δυναμική και στο ηχόχρωμα της ορχήστρας.

Η ονομασία είναι ιδιαίτερα επιτυχημένη, διότι η εναλλαγή αυτή αποτυπώνει μουσικά τον τρόπο που πετάει ο κορμοράνος (*phalacrocorax cargo*): το πέταγμά του εμφανίζει υψομετρικές μεταπτώσεις με σύντομα αερογλιστρήματα. Βλ. σχετικά στην έκδοση της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρίας *Τα πουλιά της Ελλάδας, της Κύπρου και της Ευρώπης*, Αθήνα 2007, σσ. 28-29

Σαζ Σεμάι

Οργανική φόρμα που κατά παράδοση, κλείνει την ενότητα ενός φασίλ, αν και τις τελευταίες δεκαετίες αυτονομήθηκε από τη μακροφόρμα αυτή και εκτελείται και μόνο του.

Ο όρος *Σεμάι* συναντάται στην ανατολική μουσική με ποικίλα νοήματα. Η αρχική ρίζα της λέξεως συνδέεται με το *semâ'*, την λειτουργική πράξη των Μεβλεβί Δερβίσηδων.

Ουσιώδη χαρακτηριστικά του σεμαγιού τροποποιήθηκαν από το τέλος του 13^{ου} αι., με κυριότερο τη ρυθμική του μετάλλαξη.

Το σεμάι εντοπίζεται ως είδος στη μουσική ιστορία διαφόρων περιοχών της Κεντρικής Ασίας με ουσούλι πάντα σε 6/8. Όλα τα σεμάγια στον Bobowski έχουν ρυθμό 6/8, ενώ στον Καντεμίρη διακρίνουμε δύο ομάδες: μία παλαιότερη με ουσούλι 6/8 και μία νεότερη σε 10/8.

Στη συνέχεια αυτή η μογγολικής προέλευσης ρυθμική φόρμα εξαφανίστηκε από κάθε τουρκικό κοσμικό είδος στον ύστερο 17^ο αι. και σώζονται πια λίγα μόνο κομμάτια και αυτά στο Σούφι ρεπερτόριο.

Το φωνητικό Γιουρούκ Σεμάι, το Σον γιουρούκ σεμάι του Μεβλεβί Σεμά, αλλά και ο τέταρτος χανές του σύγχρονου σεμαγιού, όλα σε εξάσημο ρυθμό, μαρτυρούν τη σχέση και τη συγγένεια με το παλαιό σεμάι.

Σεμάγια τα οποία συνετέθησαν πριν από τα τέλη του 17^ο αι. εμφανίζουν τριμερή διάρθρωση και με την ονοματολογία των μερών ως εξής:

Σερ (κεφαλή) χανές → Μυλαζιμές

Ορτά (μεσαίος) χανές → Μυλαζιμές

Σον (τελευταίος) χανές → Μυλαζιμές

Τριμερής ή τετραμερής δομή με δεκάσημο ρυθμικό κύκλο. Τα μέρη του ονομάζονται χανέδες (ενικός hane) και στο τέλος κάθε χανέ παίζεται ο μυλαζιμές ή τεσλίμ. Ο τελευταίος χανές σε τρίσημο ή εξάσημο ($3/4$, $3/8$, $6/4$, $6/8$).

Η δομή του Σεμαγιού από τα μέσα του 19^{ου} αι. είναι τετραμερής με τις όποιες μετατροπές στον 2^ο και στον 3^ο χανέ:

1^{ος} Χανές → Τεσλίμ

2^{ος} Χανές → Τεσλίμ

3^{ος} Χανές → Τεσλίμ

4^{ος} Χανές → Τεσλίμ

Από τα μέσα του 19^{ου} αι. το σεμάι υποσκελίζει βαθμιαία τη βαρύτητα του πεσρεφιού και έρχεται στο κέντρο του ενδιαφέροντος της οργανικής σύνθεσης και εκτέλεσης. Απόρροια αυτής εξέλιξης είναι εισαγωγή διαφορετικών ρυθμών στον τελευταίο χανέ, όπως $7/8$ (Νιχαβέντ Σαζ Σεμάι του Μεσούντ Τζεμίλ Μπέι), $9/8$ (Νικρίζ Σαζ Σεμάι του Ρεφίκ Φερσάν), και η ετεροβαρής επιμήκυνσή του.

Ταξίμι

Η αρχική έννοια του όρου ταξίμ (taqsim) ήταν «διαίρεση». Το ταξίμι είναι εισαγωγικού χαρακτήρα οργανωμένος αυτοσχεδιασμός που διέπεται από ορισμένους κανόνες αναφερόμενους απευθείας στο μακάμι που τα ονοματοδοτεί: Χιτζάζ ταξίμι, ουσάκ ταξίμι κ.ο.κ.

Αρχικά αφορούσε είτε σε φωνητική, είτε σε οργανική εκτέλεση.

Από τον 18^ο αι. και μετά

- Εκτελείται αποκλειστικά ως οργανικό είδος,
- Διαδίδεται ταχύτατα ως μουσική πρακτική σε όλη την Αν. Μεσόγειο,
- Περνάει με διάφορες παραλλαγές ως μουσική πρακτική στις λαϊκές μουσικές παραδόσεις,
- Αυτονομείται ενίοτε ως είδος,
- Επαναπροσδιορίζονται οι προτεραιότητές του: ανάδειξη της δεξιοτεχνίας του εκτελεστή και άμβλυνση της παρουσίασης του μακαμιού (κύριοι συντελεστές, Γιώργος Μπατζανός και Serif Muheddin Targan).

Το ταξίμι διακρίνεται σε

- Εισαγωγικό
- Συνδετικό – μεταβατικό
- Καταληκτικό (Son)
- Αυτόνομο
- Διαλογικό (Beraber)

Σεγίρ

Το Σεγίρ (seyir = πορεία) είναι μικρής έκτασης μουσικό είδος που φανερώνει τη μελική πορεία ενός μακαμιού. Χρησιμοποιείται αυστηρά για διδακτικούς σκοπούς. Υπηρετεί την εκμάθηση και την κατανόηση των μακαμιών.

Τα Σεγίρ θυμίζουν πολύ τη λογική των εκτενών Απνηχημάτων της παλαιάς μεθόδου, με τη διαφορά ότι τα Απνηχήματα προαναγγέλουν τον ήχο που πρόκειται να ακολουθήσει και αφορούν τη λειτουργική πράξη.

Συγγενές είδος με το Σεγίρ, αν και πολύ εκτενέστερο, είναι το Μακαμλάρ Κιαρί και το Κούλι κουλιγιάτ ή Φιχρίστ πεσρέφι.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Γγιουλιστάν [Gülistan = Τριανταφυλλόκηπος] πεντζιουγγιάχ Πεσρέφι Πέρσικον, ήχος πλ. δ´⁴, δουγιέκ: Καντεμίρη (φ. 17-18, έργο 27) / Γριτσάνη 3, 146v.

Σεγκιάχ Καραμπατάκ Πεσρέφι, Hizir Ağa (1760;), ήχος δ´ λέγετος, σακίλ: Hamparsum collection / Γριτσάνη 3, 111r.

Χιτζάζ Χουμαγιούν Πεσρέφι, Veli Dede (; - 1768), ήχος πλ. β´ τρίφωνος, τσεμπέρ.

Νικρίζ Σαζ Σεμάι, Refik Fersan (1893-1965).

Χουσεϊνί Σαζ Σεμάι, Αντώνη Κυριαζή (; - 1915).

Γιώργος Μπατζανός (1900-1977): Ραστ ταξίμι – ήχος πλ. δ´.

Θρασύβουλος Στανίτσας (1910-1987): φωνητικό ταξίμι σε ήχο πλ. β´

Erol Deran (γ. 1937): μεταβατικό ταξίμι (από ουσάκ σε χιτζαζκιάρ)

Ντουγκιάχ, Φαχτέ

Μυλαζιμές (Τζώρτζη)

Μεταγραφή - εξήγηση από παλαιά γραφή:
Θ. Αποστολόπουλος

Τερκίπ Β'

Επανάληψη

A musical staff in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 6/8 time signature. It contains a sequence of notes and rests, including a triplet of eighth notes and a dotted quarter note.

Μουχαγιέρ, Φαχτέ

Κιουρντί, Φαχτέ

Ασσιράν, Φαχτέ

Τερκίτ Θ

Musical score for Terki Th, consisting of four staves of music in treble clef. The first staff begins with a double bar line and a repeat sign. The key signature has one sharp (F#). The melody is written in a simple, rhythmic style with various note values including quarter, eighth, and sixteenth notes. The fourth staff concludes with a double bar line and two first/second endings.

Χουσεϊνί, Φαχτέ

Τερκίτ Η

Musical score for Terki H, consisting of four staves of music in treble clef. The first staff begins with a double bar line and a repeat sign. The key signature has two sharps (F# and C#). The melody is written in a simple, rhythmic style with various note values including quarter, eighth, and sixteenth notes. The fourth staff concludes with a double bar line and two first/second endings.